

บทความส่งจดหมายข่าวสถาบันพระปกเกล้า
ลดความรุนแรง...ท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อ
โดย อภิญา ดิสสะมาน

ปรากฏการณ์มีคดียุติกลางกรุงที่เกิดขึ้นช่วงเดือนพฤษภาคม 2553 ที่ผ่านมา ทำให้เราเห็นว่าความรุนแรงอยู่รอบตัวมีไกลห่างจากชีวิตความเป็นอยู่อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นยังคงเป็นตะกอนประเด็นคำถามสำคัญที่ต้องการทำความเข้าใจให้ปรากฏขึ้นในสังคม เมื่อมีคนตายบางฝ่ายก็ว่ามาจากรัฐบาล รัฐบาลก็หาเหตุผลว่ามาจากฝ่ายคนเสื้อแดงและที่โดนกล่าวหาที่มากที่สุดคือมาจากกองกำลังติดอาวุธไม่ทราบฝ่าย!!! (เพราะมองไม่เห็นเจ้าภาพ)

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นมองได้ใน 2 มิติคือทั้งด้านดีและด้านไม่ดี มิติด้านไม่ดีก็จะสร้างความเสียหายให้กับบ้านเมืองโดยรวม ไม่ว่าจะเป็นทั้งระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคม มุมมองด้านดีก็คือเราจะเห็นพัฒนาการของการเมืองไทยว่านับแต่เริ่มไปการเมืองจะขับเคลื่อนได้โดยประชาชนอย่างแท้จริง เห็นได้ว่าประชาธิปไตยไทยเปลี่ยนรูปแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนมาเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น ที่ผู้เขียนกล่าวเช่นนี้ ก็เพื่อที่จะอธิบายว่าความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมจนก่อให้เกิดความรุนแรงนั้น เกิดจากความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่สมมาตร (Asymmetric Conflict) เป็น ความขัดแย้งที่คู่กรณีมีฐานะและอำนาจไม่เท่ากัน ความขัดแย้งนี้เกิดขึ้นได้จากการยอมรับที่ไม่เท่ากัน มีฝ่ายชอบธรรมแต่เพียงฝ่ายเดียว ความขัดแย้งนี้อาจจะเกิดจากฝ่ายหนึ่งได้รับประโยชน์จากกติกาที่มีอยู่มากกว่า และอำนาจในการมีส่วนร่วมตัดสินใจที่ไม่เท่ากัน ความไม่สมมาตรนี้ทำให้เกิดเป็นความขัดแย้งที่ยืดเยื้อ (Protracted Conflict) และมีโอกาสเกิดความรุนแรงได้ในที่สุด

การแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ความขัดแย้งนี้สามารถทำได้โดยการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้โดยรัฐต้องเสริมอำนาจให้กับชุมชนและภาคประชาสังคม ให้มีศักยภาพในกาสื่อสารประเด็นปัญหาของตนและสามารถสร้างข้อถกเถียงได้ ลักษณะเช่นนี้จะทำให้ฝ่ายที่มีอำนาจน้อยกว่ารู้สึกมั่นใจและเชื่อใจในอำนาจรัฐได้ ซึ่งในปัจจุบันผู้เขียนเข้าใจว่าผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าพยายามปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์โดยรัฐบาลพยายามทำได้ว่าการเสนอแนวทางแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ที่พูดกันในวงกว้างคือการตั้งคณะกรรมการปฏิรูปประเทศซึ่งมีนายอนันต์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี และศาสตราจารย์นพ.ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส เป็นประธาน ที่กล่าวมานั้นก็เป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

การทำความเข้าใจเรื่องความรุนแรงนั้นเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความเอาใจใส่และการเปิดใจยอมรับในบางครั้งอาจเป็นเรื่องยากที่จะทำความเข้าใจหรือเข้าใจได้ว่าสิ่งที่เห็นหรือเป็นนั้นเป็นความรุนแรง ปัญหาที่น่าสนใจของความรุนแรงคือ หลาย ๆ ครั้งความรุนแรงถูกทำให้เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และสมควร และในบางครั้งสังคมเองก็เรียกร้องให้ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาซึ่งนั่นไม่ใช่วิถีทางที่ถูกต้อง

ความรุนแรงนั้น มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) ซึ่งประกอบไปด้วย ที่มา (Sources) ของความรุนแรงในฐานะผู้กระทำ (Subject) ความรุนแรง วิธีการ/การกระทำ (Verb) และ ผู้ถูกกระทำ (Object) ในฐานะของเป้า (Target) ของความรุนแรงและเหยื่อ (Victim) ของความรุนแรง ซึ่งใน

สถานการณ์ของความรุนแรงนั้น เขื่อคือผู้ที่ได้รับผลของความรุนแรงนั้น อาจมิใช่เป้าที่แท้จริงของการก่อความรุนแรงนั้น ๆ ก็ได้ โดยหากจะพิจารณาความรุนแรงอย่างง่ายนั้น

ทฤษฎีความรุนแรงที่น่าสนใจคือการมองความรุนแรงของของศาสตราจารย์โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) โดยมองความรุนแรงเป็นระดับของความรุนแรง หรืออาจเรียกว่าชั้นของความรุนแรง (มองความรุนแรงคล้ายกับชั้นดิน) ซึ่งศาสตราจารย์กัลตุงนำเสนอการมองความรุนแรงเป็น 3 ชั้นดังนี้

ความรุนแรงทางตรง (Direct violence)
ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural violence)
ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural violence)

หากอธิบายอย่างง่าย คือ ชั้นที่อยู่บนสุดเราก็จะมองเห็นได้ง่ายที่สุด และลึกลงมาก็จะมองเห็นหรือทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ชั้นบนสุดของความรุนแรงคือความรุนแรงที่เห็นชัดที่สุดซึ่งเรียกว่า ความรุนแรงทางตรง (Direct violence) ความรุนแรงในชั้นนี้มองเห็นได้ง่ายเพราะผลของความรุนแรงมักเป็นความรุนแรงที่กระทำต่อร่างกายและผลของความรุนแรงเป็นไปในเชิงทำลายร่างกายเชิงกายภาพโดยผู้กระทำความรุนแรงทางตรงนี้จะเป็บุคคลกระทำต่อบุคคล ซึ่งในกรณีที่เลวร้ายที่สุดคือความตาย ยกตัวอย่างเช่นการชก ต่อย ตบตีกันการใช้อาวุธสงครามประหัตประหารกัน เป็นต้น

ในชั้นที่สองลึกลงมาซึ่งเรียกว่าความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) ปัญหาของชั้นนี้คือผู้กระทำความรุนแรงไม่ใช่บุคคลแต่เป็นโครงสร้างนั้นหมายถึงไม่ว่าใครก็ตามที่เข้ามาภายใต้ระบบหรือโครงสร้างนี้ย่อมไม่มีความแตกต่างกันเพราะโครงสร้างได้กำหนดกระบวนการของระบบไว้แล้วจึงไม่แตกต่างกันเมื่อเปลี่ยนตัวบุคคล ความรุนแรงเชิงโครงสร้างนี้สามารถอธิบายได้อย่างง่ายที่สุดคือโครงสร้างหรือระบบใด ๆ ก็ตามที่ขัดขวางต่อการพัฒนาศักยภาพสูงสุดที่จะดำเนินไปได้ของชีวิตมนุษย์ผู้หนึ่งโครงสร้างหรือระบบเหล่านั้นเรียกว่า ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาความรุนแรงที่เกิดจากช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่มองไม่เห็นแต่ทำให้เกิดความเจ็บปวดและการเร่ร่อนสิทธิ

ชั้นที่ลึกที่สุดของความรุนแรงนั้น กัลตุงให้ข้อสรุปว่าความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural violence) เป็นชั้นของความรุนแรงที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเคลื่อนไหวต่ำที่สุด เมื่อความรุนแรงชั้นบนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงและสลายไปแล้วแต่ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมนั้นก็ยังคงอยู่ ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมนั้นมีลักษณะจำเพาะในการสร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรง 2 ชั้นข้างบนกล่าวคือ ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างมายาคติในการทำให้คนในสังคมเชื่อว่าสิ่งที่ตนพบเห็นหรือสิ่งที่กำลังกระทำอยู่เหล่านั้นเป็นสิ่งถูกต้อง ยกตัวอย่าง ความเชื่อแบบชาตินิยมที่คับแคบ ได้แก่ชาตินิยมแบบชาติพันธุ์ ที่ถือว่าเชื้อชาติไทยเท่านั้นที่เป็น “ไทย” เชื้อชาติจีนหรือเชื้อชาติมลายูไม่มีสิทธิเป็นไทย ยิ่งไปกว่านั้นชาตินิยมแบบชาติพันธุ์ดังกล่าวยังควบคู่กับชาตินิยมที่เน้นวัฒนธรรมจำเพาะ กล่าวคือ ต่อเมื่อนับถือศาสนาพุทธ และพูดไทยเท่านั้นถึงจะเป็น “ไทย” ชาตินิยมดังกล่าวก่อให้เกิดความรุนแรงก็เพราะได้กีดคนไทยจำนวนไม่น้อยที่นับถือศาสนาคริสต์หรืออิสลาม ที่พูดไทยไม่ได้ ให้กลายเป็นพลเมืองชั้นสอง เป็นต้น

ความรุนแรงท่ามกลางความขัดแย้งที่ยืดเยื้อในปัจจุบันที่เด่นชัดคือ เหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองเมื่อเดือนพฤษภาคม 2553 ที่ผ่านมา สร้างความเจ็บปวดแก่ผู้ที่สูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน วังผู้เขียนคิดว่าขณะนี้ต้องเยียวยาผู้ที่ได้รับความสูญเสียในเบื้องต้นให้ทั่วถึงก่อนและสร้างบรรยากาศในการเปิดพื้นที่พูดคุยปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเริ่มจากจุดเล็กๆ ก่อนและขยายวงไประดับประเทศ แนวทางคือรัฐบาลต้องแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้โดยรัฐต้องเสริมอำนาจให้กับชุมชนและภาคประชาสังคม ให้มีศักยภาพในการสื่อสารประเด็นปัญหาของตนและสามารถสร้างข้อถกเถียงได้ ลักษณะเช่นนี้จะทำให้ฝ่ายที่มีอำนาจน้อยกว่ารู้สึกมั่นใจและเชื่อใจในอำนาจรัฐได้ ผู้เขียนเชื่อว่าเป็นการลดความรุนแรงวิธีหนึ่งเพื่อเปิดพื้นที่ให้กระบวนการสร้างความเข้าใจและไว้วางใจกันเกิดขึ้น สำหรับผลลัพธ์จะเป็นอย่างไรนั้นคงไม่สำคัญเท่ากับมีกระบวนการเกิดขึ้นจริงด้วยแก่นแท้ของความร่วมมือร่วมกันของพี่น้องชาวไทย...ทุกคน

“...พลังอำนาจเกิดขึ้นได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจ นี่คือความคิดพื้นฐานของผู้ใช้สันติวิธี ด้วยเจตจำนงมุ่งมั่น มิใช่เพราะจำยอมหรือเพราะไม่มีทางเลือกอื่น...”